

KRITIČKA KARTOGRAFIJA

Kritička kartografija (*critical cartography*) novi je pojam kojim ta vrsta kartografije postaje izazov akademskoj kartografiji, a ujedno je i politički pojam jer povezuje geografsko znanje s političkom moći. Iako suvremena kritička kartografija nastaje krajem 80-ih godina prošlog stoljeća, potaknuta radovima J. Bryana Harleya, može se razumjeti samo u kontekstu povijesnog razvoja kartografije.

U posljednjih nekoliko godina kartografija polako klizi iz ruku moćnih elita koje su njom dominirale nekoliko stotina godina. Tim elitama – moćnim kartografskim kućama na zapadu, državama i u manjoj mjeri akademskim ustanovama – izazov su dva događaja. Prvo, prikupljanje prostornih podataka i njihovo kartografiranje nije više samo u rukama stručnjaka. Izraditi kartu, čak i interaktivnu 3D kartu može danas svatko s računalom i pristupom internetu. Drugo, sve više socijalno teoretskih kritika smješta karte unutar specifičnih odnosa moći, a ne kao znanstveno neutralne dokumente. Može se reći da je kartografija oslobođena akademskih ograničenja i otvorena svima.

Crampton i Krygier (2005) ističu da je kritika politička po svojoj prirodi, a da je kartografiranje kroz povijest bilo stalno osporavano pa eksplicitnu kritiku kartografije i GIS-a u kasnim 80-im prošloga stoljeća treba shvatiti kao dio duge tradicije.

Kritička kartografija dolazi od izražaja na dva načina, jedan je teoretski, a drugi se izražava u praksi. U teoretskom dijelu kritička kartografija polazi od pretpostavke da kartografija ne samo da prikazuje stvarnost već ju i stvara. Stoga nekoliko kartografa, među njima Wood, Harley, Pickles, nastoje svojom kritikom pozornost preusmjeriti od formalnih pitanja, npr. je li karta preopterećena znakovima, na utjecaj sadržaja karte na “ponašanje ljudi”.

U praksi se kritička kartografija ostvaruje protukartografiranjem (*counter mapping*), a definira se kao kartografiranje usmjereno protiv dominantnih struktura moći kao pomoć na izgled progresivnim ciljevima. Pojam je uvela Nancy Peluso 1995. da bi opisala kartografsku praksu autohtonog naroda u Kalimantanu, Indonezija, kojom su izradili karte kojima su osporavali indonezijske državne planove upotrebe zemljišta. Takvo kartografiranje naziva se i etnokartografija ili kartografija starosjedilačkih naroda. Primjer je novo kartografiranje sjevernih područja Kanade i Aljaske na osnovi bogatog znanja starosjedilaca Inuita (imena mjesta, upotreba zemljišta i sl.) jer službene topografske karte prikazuju krajolike onako kako su opisani i nazvani tijekom europskih, američkih i kanadskih istraživanja.

U praktičnom dijelu kritičke kartografije i mnogi su umjetnici istraživali u kojoj su mjeri karte i kartografiranje politički čin. Takav pristup ima povijesne korijene već u avangardnim umjetničkim pokretima na prijelazu 19. u 20. stoljeće. Nadrealisti, pop umjetnici, konceptualni umjetnici i mnogi drugi izradili su mnogo karata koje su izazov ne samo zapadnom kapitalističkom društvu nego i službenoj zapadnoj kapitalističkoj kartografiji i kartama koje izrađuje. Karte umjetnika ukazuju na svjetove drugačije od onih koje kartografiraju profesionalni kartografi. Kartografi umjetnici koriste moć karata za postizanje ciljeva drugačijih od reprodukcije postojećeg društvenog stanja. Umjesto stručnih kvaliteta kao što su točnost i preciznost oni na svojim kartama ističu maštu, socijalnu pravdu, snove i mitove kao kritiku karata koje izrađuju profesionalni kartografi i slike svijeta reproducirane na tim kartama. Projekt umjetničkog kartografiranja ne znači ništa manje od želje za preoblikovanjem svijeta u kojem živimo (Wood i Krygier 2009).

Kartograf je i poznati hrvatski umjetnik Vlado Martek. U povodu 11. festivala znanosti 22. 4. – 27. 4. 2013. Hrvatsko kartografsko društvo i Geodetski fakultet Sveučilišta u Zagrebu organizirali su na Geodetskom fakultetu njegovu izložbu karata pod naslovom kARTE mARTEk.

Literatura

- Crampton, J. W., Krygier, J. (2005): An Introduction to Critical Cartography. ACME: An International e-Journal for Critical Geographies, 4 (1), 11–33, <http://www.acme-journal.org/vol4/JWCJK.pdf>.
- Wood, D., Krygier, J. (2009): Critical Cartography. The International Encyclopedia of Human Geography. New York and London: Elsevier, 340–344, http://www.deniswood.net/content/papers/elsevier/critical_cartography.pdf.

Nedjeljko Frančula